

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра всесвітньої історії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

проф. Хмарський В. М.

” вересня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В НОВИЙ ЧАС (модуль I)

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
(назва освітнього рівня)

Спеціальність 032 Історія і археологія
(шифр і назва спеціальності (тей))

Інститут/факультет історії та філософії
(назва інституту, факультету)

2020-2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія країн Центральної та Східної Європи в новий час. (Модуль I.)».

Розробник: Ковальська Марина Сергіївна, к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № 11 від "18" серпня 2020 р.

Завідувач кафедрою

(підпис)

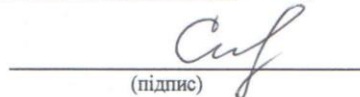
(Гребцова І.С.)

(прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 9 від "23" серпня 2020 р.

Голова НМК

(підпис)

(Синявська О. О.)

(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол №   від "   "   2021 р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

(_____)

(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол №   від "   "   2022 р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

(_____)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4,5 годин – 135 залікових модулів – 2 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – (вид завдання)	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Спеціалізація (ї): <u>Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини;</u> <u>Історія України в світовому контексті;</u> <u>Європейські студії</u> (назва) Рівень вищої освіти: <u>Перший (бакалаврський)</u>	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		3-й	3-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		32 год.	
		Практичні, семінарські	
		28 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		75 год.	
		у т.ч. ІНДЗ*	
Форма підсумкового контролю: іспит			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомити студентів з базовими проблемами розвитку країн Центральної та Східної Європи, з роллю народів цих країн в світовій історії та їх внеском в світову культуру, показати висвітлення цих питань в джерелах та наукових працях.

Завдання: опрацювати основну джерельну базу і літературу по даній дисципліні, проаналізувати важливі економічні, соціальні, політичні, культурні події в країнах зазначеного регіону та визначити фактори, що впливали на їх розвиток, трансформацію та еволюцію, з'ясувати основні напрямки розвитку. Вивчення історії окремих держав чи регіонів, що виокремлюються за основними культурними рисами.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) Системних (КС):

Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події і явища (КС.05); постійне підвищення наукового рівня, розвиток загальнонаукового мислення (КС.06);

б) фахових загальних (КФЗ): здатність проводити наукову оцінку інформації, отриману з історичних джерел та наукової літератури зі спеціальності (КФЗ.03); володіння знаннями про етапи суспільного розвитку та еволюцію політичного устрою, про основні тенденції соціально-економічного розвитку (КФЗ.06)

в) спеціальних фахових (КФС):

на професійному рівні застосовувати навички з опрацювання історичних джерел, зокрема з проведення їх наукової критики (КФС.03); здатність розуміти та використовувати фахові знання основних історичних процесів (КФС.04); здатність використовувати фахові знання для вирішення практичних завдань в галузі суспільних наук, зокрема історії (КФС.05).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: найважливіші джерела в межах курсу; історіографічний доробок з проблематики курсу; основні віхи соціальної, політичної та зовнішньополітичної історії країн Центральної та Східної Європи; важливі дати, події та процеси в історії країн Центральної та Східної Європи

вміти: працювати з письмовими джерелами та науковою літературою з проблематики курсу; узагальнювати фактичний матеріал, набутий під час лекцій та самостійно опрацьованої літератури до курсу; здійснювати історичний аналіз явищ та процесів; ясно і логічно висловлювати свої думки як усно, так і письмово.

3. Зміст навчальної дисципліни

Модуль І.

Змістовий модуль 1

Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Тема 1. Вступ. Історія Центральної Європи (ЩЄ) як учбова дисципліна. Об'єкт і предмет ЩЄ. Хронологічні рамки дисципліни. Джерела до ЩЄ. Основні етапи розвитку історіографії. Історіографія ЩЄ в Україні та Одеському університеті. Проблеми етногенезу народів ЩЄ. Хронологічні рамки етногенезу південних та західних слов'ян. Етногенез болгар, хорватів, чехів, поляків, угорців, румун, молдован.

Тема 2. Центральна Європа напередодні ранньої нової історії. Грецькі землі в складі Візантійської імперії. Хрестоносний рух та греки. Турецьке завоювання грецьких земель. Історія Албанії. Створення болгарської держави та народності. Прийняття

християнства. Завоювання Болгарії Візантією. Оформлення основних феодальних інститутів в Болгарії. Друге Болгарське царство, державний лад та зовнішня політика. Утворення Великоморавської держави та її суспільний лад. Боротьба проти німецької агресії. Сербські племена після переселення на Балкани. Поява державних утворень, аграрний лад, розвиток міст. Розпад Сербської держави. Битва на Косовому полі з турками. Деспотовина. Завоювання Сербії турками.

Розвиток феодальних відносин в Чехії. Внутрішня німецька колонізація. Правління Карла IV. Передумови гуситського руху. Діяльність Яна Гуса. Повстання 1419 р. Чашники та таборити. Економічний та соціально-політичний розвиток Чехії в 1437 – 1526 рр. Утворення станової монархії. Утворення та розвиток польської держави, її соціально-економічний розвиток, внутрішньополітичне положення та зовнішня політика. Боротьба за централізовану польську державу (друга половина XII – середина XIV ст.). Німецька колонізація. Станова монархія другої половини XIV - кінця XV ст. Зростання шляхетських привілеїв. Кревська унія 1385 р. Війни з Орденем. Грюнвальдська битва та повернення східного Помор'я.

Поява мадяр в Центральній Європі. Утворення Угорського королівства. Хорвато-Угорське королівство. Боротьба с татарами-монголами та турками.

Тема 3. Південь Центральної Європи під владою турок-османів. Османське завоювання Балкан. Роль турецького гноблення. Положення населення в XV – першій половині XVI ст. Розпад військово-ленної системи. Положення церкви. Національне гноблення. Боротьба проти турецького панування. Гайдучий рух. Повстання 1598 та 1686-1688 рр. у Болгарії. Боротьба проти турок на сербських, чорногорських та грецьких землях. Хорватські та словенські землі під владою австрійців.

Тема 4. Західні слов'яни в ранній новий час (XVI – XVIII ст.) Соціально-економічний та політичний розвиток Чехії у 1526-1620 рр. Повстання 1547 р. Боротьба станів проти Габсбургів. Повстання 1618-1620 рр. Соціально-економічний та політичний розвиток Чехії у 1620-1781 рр. Утвердження панщинно-фільварочної системи. Повстання 1680 р. Реформи Марії-Терезії. Відміна особистої залежності селян.

Соціально-економічний та політичний розвиток польських земель у кінці XV – середині XVII ст. Розквіт міст, ремесел та торгівлі. Перехід до панщинно-фільварочної системи господарства. Боротьба між шляхтою та магнатами. Послаблення влади королів та введення їх виборності. Люблінська унія та Генріхові артикули. Реформаційний рух та контрреформація. Зовнішня політика Речі Посполитої. Війни другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. Внутрішньополітичні кризи. Економічний розвиток у другій половині XVIII ст. Реформи 1760-х рр. Барська конфедерація. Перший розділ Речі Посполитої. Рух за реформи. Конституція 3 травня 1791 р. Другий розділ Речі Посполитої. Повстання 1794 р. Третій розділ Польщі.

Змістовий модуль 2.

Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Тема 5. Вступ. Визначення предмету та загальна характеристика матеріалу змістового модуля. Цілі та основні функції (пізнавальна, інтелектуально-розвиваюча, практично-політична, світоглядна). Характеристика джерел та літератури. Основні поняття курсу. Терміни-назви державного утворення Русь-Росія, Московія-Московське царство в історіографії.

Еволюція державності, політичні традиції, зовнішньополітичні фактори розвитку Східної Європи напередодні нової історії та в ранній новий час. Правлячі династії (Рюриковичі, Гедиміновичі та їхнє генеалогічне розгалуження), традиції офіційного титулування.

Тема 6. Князівства та землі Східної Європи напередодні нової історії. Формування та динаміка політичного розвитку князівств. Характерні риси соціально-

економічного розвитку. Русь Володимирська, Новгородська земля, Галицька Русь. Феодальна роздробленість і зовнішньополітичні фактори розвитку країн Східної Європи напередодні нової історії. Боротьба з хрестоносною агресією в північно-західному регіоні, зовнішньополітична діяльність Новгорода, Пскова. Завоювання Східної Європи татаро-монголами. Золота Орда та землі Східної Європи у середині – II половині XIII ст.: форми залежності і їхні прояви. Відокремлення Тверського та Московського князівств, оформлення князівських династій. Становлення Литовського князівства, перші територіальні придбання. Народи Прибалтики. Полоцьке князівство. Формування Молдавського та Волоського князівств. Народи Півночі Східної Європи та Поволжя. Боротьба народів Кавказу із зовнішньою загрозою.

Тема 7. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи. Протистояння Москви та Твері у I чверті XIV ст. Боротьба за великокнязівський стіл в II половині XIV ст. Політичний союз Литви і Твері, альтернативи московському варіанту централізації. Військово-політична ситуація в руських землях напередодні та під час Куликовської битви. Похід Тохтамиша на Москву. Роль зовнішньополітичного фактору в піднесенні Москви.

Підсумки соціально-політичного та економічного розвитку земель Східної Європи у II половині XIV ст. Особливості соціально-політичного розвитку земель наприкінці XIV – I чверті XV ст. Московсько-ординські, московсько-литовські військово-політичні відносини. Східна Європа та Флорентійська унія. Народи Прибалтики. Велике Литовське і Руське князівство. Розвиток Молдавського та Волоського князівств. Народи Півночі Східної Європи та Поволжя.

Тема 8. Східна Європа у II половині XV – XVI ст., завершення процесів централізації. Основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики Івана III. Василь III: завершення об'єднавчого процесу в землях Північно-Східної та Північно-Західної Русі. Кримське та Казанське ханства. Розвиток Молдавського та Волоського князівств. Народи Півночі Східної Європи та Поволжя.

Прихід до влади та правління Івана IV. Структурні реформи та початок оформлення соціально-політичних інститутів станово-представницької монархії. Роль та місце «опричнини». Оцінка особи Івана IV та його історичного значення в історіографії. Міжнародний стан Російської держави та основні напрямки її зовнішньополітичного курсу в середині – II половині XVI ст. Боротьба за Балтику, Лівонської війна 1558-83 рр. Східний та південно-східний напрямки у зовнішньої політиці. Особливості етнотериторіального поширення Російської держави в середині – другій половині XVI ст.

Тема 9. Східна Європа у XVII столітті, альтернативні варіанти політичного розвитку. Династична криза, припинення династії Рюриковичів на рубіжі XVI – XVII століть. Господарча та політична кризи Російської держави. Динаміка соціально-політичної боротьби. Історичний зміст поняття «смутного часу» та історіографічні оцінки. Особливості російсько-польських, російсько-шведських військово-політичних відносин. Народні ополчення. Походження та початок політичного утвердження роду Романових. Правління Михайла Романова (1613-1645). Росія в середині – II половині XVII ст. Початок нового періоду російської історії: дискусійні питання щодо соціально-економічного розвитку Росії в середині XVII ст. Внутрішня політика Олексія Михайловича (1645–1676), Федора Олексійовича (1676-82). Посилення зв'язків із західноєвропейською культурою. «Обмирщення» усвідомлення та культури. Основні напрямки, завдання та результати зовнішньої політиці Російської держави в середині - II половині XVII ст. Основні напрямки зовнішньої політики наприкінці XVII ст.: політичний, дипломатичний аспекти. Народи Прибалтики, Волоське та Молдавське князівства. Країни Кавказу.

Тема 10. Становлення Російської імперії та основні напрямки її розвитку у I чверті XVIII ст. Особливості державного устрою Росії на межі XVII – XVIII ст., початок ствердження абсолютної монархії, особливості російського варіанту абсолютизму, дискусії в історіографії. Реформи Петра I, соціально-економічна політика уряду,

соціальний рух. Особливості розвитку культури, науки, суспільно-політичної та історичної думки. Оцінка особи Петра I та його історичного значення в історіографії. Зміни міжнародного становища Росії та основні напрямки зовнішньої політики у петровський період. Північна війна, ствердження Росії на Балтиці. Народи Прибалтики, Кавказу. Молдавське князівство.

Тема 11. Династична та політична криза в Російській імперії у II чверті XVIII ст. Боротьба дворянських угруповань за владу після смерті Петра I. Особливості державного правління та внутрішньої політики часів Катерини I, Петра II. «Кондиції» та альтернативи політичного розвитку Росії, історичний зміст «біронівщини». Єлизавета Петрівна на російському престолі. Культура, наука, освіта у середині XVIII ст. Соціальна структура та економічний розвиток держави в середині – II половині XIII ст. Особливості розвитку капіталізму в сільському господарстві та промисловості. Зміни у фінансовій та податковій політиці, розвиток міст, торгівлі, транспорту. Наукові дискусії щодо природи та особливостей російського варіанту капіталізму. Міжнародне становище Російської імперії, перспективні цілі її зовнішньої політики в післяпетровську добу.

Тема 12. Російська імперія у II половині XVIII ст. Правління Петра III, оцінка істориків. Державний переворот 28 червня 1762 р., оцінка в історіографії. Основні напрямки внутрішньої політики Катерини II, етапи, еволюція, наслідки. Масовий соціальний рух в середині – II половині XVIII ст. Пугачовщина. Павло I на російському престолі, його політика, оцінка в історіографії. Культурні процеси, розвиток науки і техніки в II половині XVIII ст. Суспільно-політична та історична думка, особливості еволюції ідеології. Культурні зв'язки з європейськими країнами у XVIII ст.

Характеристика цілей та основних напрямків зовнішньої політики Російської імперії у II половині XVIII ст. Російсько-турецькі війни: цілі, результати. Європейський напрямок зовнішньої політики: участь Російської імперії у розподілах Польщі; в антифранцузьких коаліціях. Кавказ у зовнішній політиці Російської держави. Підсумки та перспективи зовнішньополітичної діяльності на межі XVIII – XIX ст.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	лаб	сп		л	п	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.										
Тема 1. Вступ.	8	2	2		4	4,5	0,5			4
Тема 2. Центральна Європа напередодні ранньої нової історії.	12	4	2		6	4,5	0,5			4
Тема 3 Південь Центральної Європи під владою турок-османів	10	2	2		6	4,5	0,5			4
Тема 4. Західні слов'яни в ранній новий час (XVI – XVIII ст.).	12	4	4		4	6,5	0,5			6
Усього годин за 1 модуль	42	12	10		20	20	2			18
Змістовий модуль 2. Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.										
Тема 5. Вступ.	6	2			4		0,5			4
Тема 6. Князівства та землі Східної Європи.	12	4	2		6		0,5			4

напередодні нової історії.									
Тема 7. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи.	8	2	2		4				4
Тема 8. Східна Європа у II половині XV – XVI ст., завершення процесу централізації.	12	2	4		6		0,2		4
Тема 9. Східна Європа у XVII століття: альтернативні варіанти політичного розвитку	12	4	4		4		0,2		4
Тема 10. Становлення Російської імперії та основні напрямки її розвитку у I чверті XVIII ст.	10	2	2		6		0,2		6
Тема 11. Династична та політична криза в Російській імперії у II чверті XVIII ст.	9	2	2		5		0,2		6
Тема 12. Російська імперія у II половині XVIII ст.	9	2	2		5		0,2		6
Усього годин за 2 модуль	78	20	18		40	40	2		38
ІНДЗ					15				
Усього годин	135	32	28		75	60	4		56

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття навчальним планом не передбаченні

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин на д/в	Кількість годин на з/в
Змістовий модуль 1. Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.			
1	Тема 1. Історіографія питання про етногенез слов'ян. Перші державні утворення у західних слов'ян	2	-
2	Тема 2. Перше та Друге Болгарські царства	2	-
3	Тема 3. Західні слов'яни у ранньому та розвиненому середньовіччі. Гуситський рух в Чехії.	2	-
4	Тема 4. Південні слов'яни під владою Османської імперії	2	-
5	Тема 5. Польща та Чехія в умовах панщинно - фільварочного господарства (XVI – середина XVIII ст.)	2	-
	За ЗМ 1	10	-
Змістовий модуль 2. Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.			
6	Тема 1. Східна Європа напередодні нової історії.	2	-
7	Тема 2. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи у XIV ст.	2	-
8	Тема 3. Формування Російської централізованої держави.	2	-

9	Тема 4. Східна Європа у середині – II половині XVI ст.	2	-
10	Тема 5-6. Альтернативні варіанти політичного розвитку Росії на початку XVII ст. Російська держава при перших Романових.	4	-
11	Тема 7. Основні напрямки розвитку Російської імперії у I чверті XVIII ст.	2	-
12	Тема 8. Династична та політична криза у Російській імперії II чверті XVIII ст.	2	-
13	Тема 9. Російська імперія у II половині XVIII ст.	2	-
	За ЗМ 2	18	
	Разом	28	

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття навчальним планом не передбаченні

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин на д/в	Кількість годин на з/в
Змістовий модуль 1.			
Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.			
1	Тема 1. Вступ. [1, 2]	6	4
2	Тема 2. Центральна Європа напередодні ранньої нової історії. [1, 2]	8	4
3	Тема 3 Південь Центральної Європи під владою турок-османів [1, 2]	8	4
4	Тема 4. Західні слов'яни в ранній новий час (XVI – XVIII ст.). [1, 2]	8	6
	За ЗМ 1	30	18
Змістовий модуль 2. Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.			
5	Тема 5. Вступ. [1, 2]	4	4
6	Тема 6. Князівства та землі Східної Європи напередодні нової історії. [1, 2]	8	4
7	Тема 7. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи у XIV ст. [1, 2]	8	4
8	Тема 8. Східна Європа у II половині XV – XVI ст., завершення процесу централізації російських земель. [1, 2]	6	4
9	Тема 9. Східна Європа у XVII століття: альтернативні варіанти політичного розвитку [1, 2]	6	4
10	Тема 10. Становлення Російської імперії та основні напрямки її розвитку у I чверті XVIII ст. [1, 2]	4	6
11	Тема 11. Династична та політична криза в Російській імперії у II чверті XVIII [1, 2]	5	6
12	Тема 12. Російська імперія у II половині XVIII ст. [1, 2]	4	6
	За ЗМ 2	45	38
	Разом	75	56

До самостійної роботи відноситься:

[1]– підготовка до лекцій, практичних занять;

[2] – вивчення опублікованих джерел та дослідницької літератури поза тематикою практичних занять (див. "Додаткова література")

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Не передбачені

10. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод: полягає в лекційному курсі, як традиційно основному методі передачі знань щодо історії країн Центральної та Східної Європи.

Репродуктивний метод. Студент на практичних заняттях відтворюють знання, отримані на лекціях та в ході самостійної роботи.

Метод проблемного викладення. Тематика практичних занять має проблемну складову.

Евристичний метод. В ході самостійної роботи студент відшукує в навчальній та науковій літературі факти з необхідної тематики.

Дослідницький метод. Використовується на практичних заняттях при роботі з джерелами. Може бути залучений також в ході виконання ІНДЗ.

11. Методи контролю

- опитування студентів на практичних заняттях;
- контроль знань з кожного змістового модуля;
- співбесіда за матеріалом додаткової літератури;
- Усний іспит для студентів, які не набрали достатньої кількості балів до задовільної оцінки.

12. Питання для підсумкового контролю

1. Джерела по вивченню історії країн Центральної Європи напередодні нового часу.
2. Проблеми етногенезу народів Центральної Європи. Хронологічні рамки етногенезу південних та західних слов'ян. Історіографія питання.
3. Державні утворення у західних слов'ян напередодні нового часу.
4. Утворення Першого Болгарського царства та етапи його розвитку.
5. Болгарія напередодні нового часу. Основні тенденції розвитку Другого Болгарського царства.
6. Соціальний та політичний розвиток Сербії напередодні нового часу.
7. Утворення Польської держави.
8. Утворення Чеської держави.
9. Соціально-економічний та політичний розвиток Чехії напередодні нового часу
10. Соціально-економічний та політичний розвиток Польщі напередодні нового часу.
11. Формування централізованої польської держави в XIV ст.
12. Чехія в добу Карла I(IV)
13. Польсько-литовські унії та їх значення.
14. Спроби реформування католицької церкви в Чехії (кінець XIV – початок XV ст.). Ян Гус. Два табори в гуситському русі (чашники та таборити).
15. Історичне значення гуситського руху. Оцінка гуситського руху в історіографії.
16. Розвиток станових привілеїв польської шляхти в XV – XVI ст. Формування політичної системи Речі Посполитої.
17. Боротьба Польщі з Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва.
18. Боротьба балканських народів проти турецького ярма у XV – XVIII ст. Вплив османського панування на суспільні відносини південних слов'ян.
19. Особливості панщинно-фільварочного господарства в Чехії та Польщі. Причини «другого видання» кріпосництва.
20. Соціально-політичний розвиток Чехії в XVI – першій половині XVIII ст. Повстання чеських станів. «Доба темряви».
21. Спроби реформування Речі Посполитої в останній третині XVIII ст. Повстання під проводом Т.Костюшко.
22. Зовнішня політика Речі Посполитої. Війни II половини XVII –I чверті XVIII ст.

23. Криза та занепад Речі Посполитої (XVII – XVIII ст.). Розподіли Польщі.
24. Історичні джерела з історії Східної Європи напередодні нового часу.
25. Князівства Північно-Східної Русі напередодні нового часу.
26. Особливості становлення та розвитку Новгородської боярської республіки.
27. Боротьба країн Східної Європи з іноземними загарбниками в XIII ст.
28. Політика перших московських князів. Причини швидкого політичного звеличення Москви.
29. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи у II половині XIV ст.
30. Соціально- економічний та політичний розвиток земель Східної Європи у II половині XIV - I чверті XV ст.
31. Завершення процесу централізації, політичне зміцнення Російської держави у II половині XV – I третині XVI ст.
32. Основні етапи та методи формування території Російської держави в процесі централізації. Особливості процесу централізації на Сході Європи.
33. Східна Європа у середині – II половині XVI ст. Правління Івана IV.
34. Міжнародний стан Російської держави та основні напрямки її зовнішньополітичного курсу в середині – II половині XVI ст.
35. «Смута» на початку XVII століття, альтернативні варіанти політичного розвитку.
36. Російська держава в середині - II половині XVII ст.: внутрішньополітичний та соціально-економічний розвиток.
37. Основні напрямки, завдання та результати зовнішньої політиці Російської держави в середині - II половині XVII ст.
38. Становлення Російської імперії та основні напрямки її розвитку у I чверті XVIII ст. Реформи Петра I.
39. Зміни міжнародного становища Російської держави та основні напрямки зовнішньої політики у петровський період.
40. Династична та політична криза у II чверті XVIII ст. Боротьба за владу після смерті Петра I.
41. „Кондиції” та альтернативи політичного розвитку Російської імперії, історичний зміст „біроновщини”.
42. Єлизавета Петрівна на російському престолі. Культура, наука, освіта у середині XVIII ст.
43. Міжнародне становище Російської імперії, перспективні цілі її зовнішньої політики в післяпетровську добу.
44. Прихід до влади та основні напрямки і етапи внутрішньої політики Катерини II. Пугачовщина.
45. Павло I на російському престолі, його політика, оцінка в історіографії.
46. Характеристика цілей та основних напрямків зовнішньої політики Російської імперії у II половині XVIII ст.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль		Модульний контроль 1	Модульний контроль 2	ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2					
10	10	20	20	20	20	100

Підсумковий модульний контроль коригує оцінку в межах одного балу за національною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Історія південних та західних слов'ян. Методичні рекомендації та тематика практичних занять / упорядники О.Б.Дьомін, Ю.В.Шахін. Частина I. Одеса, 2008.
2. Мілевич С.В. «Історія Росії». Навчально-методичний посібник (для студентів 3 курсу історичного факультету ОНУ). Одеса, 2008. 48 с.
3. Мілевич С.В. «Історія Росії». Навчально-методичний посібник (для студентів 2 курсу історичного факультету ОНУ). Одеса, 2008. 40 с.
4. Цвіркун О.Ф. Методичні вказівки та тематика практичних занять з історії південних та західних слов'ян (середні віки та новий час). Одеса, 2001.

14. Рекомендована література

Основна:

Підручники

1. Восточная и Северная Европа в средневековье / Отв ред. к.и.н. Г. В. Глазырина. М., Вост. лит, 2001. 472 с.
2. Деревянко А.Н. История России с древнейших времен до нач. XXI в.М., 2002.
3. Історія Росії з найдавніших часів до кінця 18 ст. К., 2013.
4. История России с древнейших времен до начала XXI века./Под редакцией А.Н. Сахарова. М., 2007 С. 5 - 250.
5. История южных и западных славян. М., 2001. - Т.1.
6. Крюковских А. Словарь исторических терминов. М., 1998.
7. Орлов А. С. и др. История России. Учебник. М., 2009.
8. Яровий В.І. Історія південних та західних слов'ян. К., 2001. Т.1.

Джерела

1. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия. Т.1-5 М., 2009-2010.
2. Памятники средневековой истории народов Центральной и Восточной Европы . М.-Л., 1957-1989 .
1. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Т.1. Минск, 1987; Т.2. Минск, 1989.
2. Джексон Т.Н. Исландские королевские саги о Восточной Европе. Тексты, перевод, комментарий. Издание второе, в одной книге, исправленное и дополненное. М., 2012.
3. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Учебное пособие / под ред. Е. А. Мельниковой. М., 1999.

Додаткова

З усього курсу

1. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. К., 1991.
2. Войтович Л.В. Князівські династії Східної Європи (кінець XIX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. Львів, 2000.
3. Греков Б.Д., Якубовський А.Ю. Золотая Орда и ее падение. М., 1998.
4. Гумилев Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. М., 2005.
5. Демин О.Б. «Мы пришли дать вам слово»: Кирилл и Мефодий в истории славянской культуры. Одесса, 2003.
6. Династия Романовых. 1613-1918 гг. М., 2003.
7. Егоров В.Л. Золотая Орда: мифы и реальность. М., 1990.
8. Егоров В.Л. Историческая география Золотой Орды в 13-14 вв. М., 1985.
9. Заборов М.А. Крестоносцы на Востоке. М., 1980.
10. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории. XIV-XIX века. М., 1991.
11. Историческая память и формы её воплощения / ред. Е. А. Мельникова. М., 2003.
12. История России. Россия в мировой цивилизации. Уч. пособие М. 1997.
13. Комплексные проблемы истории и культуры народов Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1979.
14. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. М., 1991.
15. Кулешов С.В., Медушевский А.Н. Россия в системе мировой цивилизации. Учебное пособие. / Под ред. Волобуева О.В. М., 2001.
16. Литаврин Г.Г. Византия и славяне. СПб., 2001.
17. Лурье Я.С. Русские современники Возрождения. Л., 1988.
18. Раннефеодальные государства на Балканах. М., 1985.
19. Седов В.В. Славяне в раннее средневековье. М., 1995.
20. Уткин А.И. Россия и Запад: история цивилизации М., 2000.
21. Чекин Л. С. Картография христианского средневековья VIII—XIII вв.: Тексты, перевод, комментарий / Отв. ред. тома д.и.н. В. А. Арутюнова-Фиданян; Ред.-конс. д.и.н. Е. А. Мельникова. (Древнейшие источники по истории Восточной Европы). М., 1999.
22. Этногенез, ранняя этническая история и культура славян. М., 1985.
23. Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987.

Змістовий модуль 1.

Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Джерела

1. Козьма Пражский. Чешская хроника. М., 1962.
2. Коновалова И. Г. Восточная Европа в сочинениях арабских географов XIII—XIV вв.: Текст, перевод, комментарий. М.: Вост. лит., 2009. 224 с.
3. Щавелева Н. И. Польские латиноязычные средневековые источники: Тексты, перевод, комментарий. М., 1990.
4. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. М., 1961.
5. Глазырина Г. В. Исландские викингские саги о Северной Руси: Тексты, перевод, комментарий. М., 1996.
6. Сказание о начале Чешского государства в древнерусской письменности [Сб.] / Пер. А. И. Рогова; отв. ред. В. Д. Корольюк. М., 1970.
7. Сказания о начале славянской письменности. М., 1981.

Література

1. Бардах Ю., Лесподорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. М., 1980.
2. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. М., 1981.
3. Великая Моравия. Ее историческое и культурное значение. М., 1985.
4. Гуса В. История Чехословакии. Прага, 1963.
5. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002.
6. История Болгария. В 2-х тт. М., 1954-1955.
7. История на България: в 14 т. София, 1981-1991. Т.2-7.
8. История Польши. В 3-х тт. М., 1955-1958.
9. История Чехословакии. В 3-х тт. М., 1956-1961.
10. История Югославии. В 2-х тт. М., 1963.
11. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
12. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
13. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
14. Криль М.М. Історія Словаччини. Львів, 2006.
15. Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши. М., 2004.
16. Фрейдзон В.И. История Хорватии: Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001.
17. Чорній В.П. Історія Болгарії. Львів, 2007.

Змістовий модуль 2. Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Джерела:

1. Аграрная история Северо-Запада России: вторая половина 15 – начало 16 в.в. Сб. док. и мат. М., 1970.
2. Безвременье и временщики: воспоминания об «эпохе дворцовых переворотов» (1720-1760 гг.). Л., 1991.
3. Герберштейн Сигизмунд. Записки о Московии. М., 1988.
4. Государство Российское: власть и общество. Сборник документов. М. –1996.
5. Дворянская империя XVIII века. Сборник документов. М., 1960.
6. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV-XVI вв. М. – Л. – 1950.
7. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. – М.: Просвещение, 1989.– 288 с.
8. За землю русскую. Литературные памятники XIII в. (под ред. Алимжанова А. Г.). М. –1983.
9. Записки императрицы Екатерины II. Элиста, 1990.
10. Россия 18 в. глазами иностранцев. Л., 1989.
11. Россия при царевне Софье и Петре I. Записки русских людей. М., 1990.
12. Со шпагой и факелом. Дворцовые перевороты в России 1725-1825 гг./Сб. док и мат. М., 1991.
13. Столетье безумно и мудро. Сб. документов и воспоминаний. М., 1986.
14. Судебники. 15-16 вв. М.-Л. 1957.
15. Хрестоматия по истории СССР XVIII в. /Белявский М.Т., Павленко Н.И М., 1963.
16. Яковлів А.І. Українсько-московські договори в 17-18 ст. // УІЖ, 1993:№3, с. 99-117 (1754 р.); № 9, с.122-128 (1657-59 р); № 11-12, с.109-123 (1659 р) 1994: №1, с. 121-138 (1663, 1665 р.); №4, с.133-143 (1672, 1674 р.); №6, с.123-133 (1687 р.) 1995: №2, с.145-159 (1709, 1722 р.); №6, с. 124-137 (1728, кінець автономії)

Література:

1. Алексеев Ю. Г. Государь вся Русь. Новосибирск. 1991.
2. Андреев Г.В. Представители власти в России после Петра I. Минск, 1990.
3. Андреев И.Л. Алексей Михайлович. М., 2003.
4. Анисимов Е.В. Анна Иоанновна. М., 2002.
5. Анисимов Е.В. Время петровских реформ. Л., 1989.
6. Анисимов Е.В. Елизавета Петровна. М., 2005.
7. Борисов Н.С. Иван Калита. М., 2005.
8. Борисов Н.С. Политика московских князей: конец 13 – первая половина 14 в. М., 1999.
9. Брикнер А. История Екатерины Второй. В трех томах. М., 1991.
10. Брикнер А. История Петра Великого. М., 2005.
11. Воронин Н.Н. Андрей Боголюбский. М., 2007.
12. Горобець В.М. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Москвою та Варшавою. 1654-1665 р. К., 2001.
13. Горобець В.М., Стрункевич О.К. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII- XVIII ст.: тенденції, характер, етапи // УІЖ, 1997, №1. С. 22-42.
14. Горский А.А. Москва и Орда. М., 2000.
15. Гумилев Л.Н. От Руси к России. М., 2007.
16. Гуржій О.І. Про особливості україно-російських взаємовідносин у середині XVII ст. (1654-1657 рр.) // УІЖ, 1992, № 10-11. С. 13-23.
17. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII- XVIII ст.: кордони, населення, право. К., 1996.
18. Дружинина Е.И. Северное Причерноморье. 1775-1800. М., 1989.
19. Егоров В.Л. Историческая география Золотой Орды в XIII - XIV вв. М., 1989.
20. Забелин И. Минин и Пожарский. М., 1999.
21. Зайченко О. К вопросу об украино-московских договорах 17-18 вв.: как Украина теряла государственность. К., 1988.
22. Каменский А.Б. От Петра I до Павла I. М., 1999.
23. Каменский А.Б. Российская империя в 18 в.: традиции и модернизация. М., 1999.
24. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Занепад. Львів, 2005.
25. Каргалов В.В. У истоков России: Даниил Московский. М., 1979.
26. Каргалов В.В. Юрий Долгорукий. М., 1997.
27. Карпов Ю.А. Андрей Боголюбский. М., 2014.
28. Карпов Ю.А. Юрий Долгорукий. М., 2006.
29. Ключевский В.О. Исторические портреты. М., 1990.
30. Князь Александр Невский и его эпоха. СПб., 1995.
31. Кобрин В.Б. Власть и собственность в средневековой России. М., 1993.
32. Кобрин В.Б. Иван Грозный . М., 1992.
33. Козляков В.Н. Екатерина I М., 2009.
34. Козляков В.Н. Царевич Алексей. М., 2008.
35. Котляр М.Ф. Полководці Давньої Русі. К.: Україна, 1991.
36. Кривошеев Д.В. Русь и монголы: исследования по истории Северо-Восточной Руси 12-14 вв. СПб., 1999.
37. Кривошеев Ю.В. Гибель Андрея Боголюбского. Историческое расследование. СПб, 2003.
38. Кучкин В.А. Формирование государственной территории Северо-Восточной Руси в 10-14 вв. М., 1980.

39. Лимонов Ю.А. Владимиро-Суздальская Русь. Очерки социально-политической истории. Л., 1987.
40. Лошиц Ю. Дмитрий Донской. М.: Молодая гвардия, 1996. 397 с.
41. Любавский М.К. Историческая география России в связи с колонизацией. СПб., 2000.
42. Мартынин О. В. Вольный Новгород. М. 1992.
43. Матузова В.И., Назаров Е.Л. Крестоносцы и Русь: к. 12в. – 1270 г. М., 2002.
44. Морозова Л. Е. Два царя: Федор и Борис. М., 2001.
45. Омельченко О.А. «Законная монархия» Екатерины II. Просвещенный абсолютизм в России. М., 1993.
46. Песков А.М. Павел I. М., 2000.
47. Платонов С.Ф. Борис Годунов: мудрец и преступник. М., 2006.
48. Платонов С.Ф. Очерки по истории Смуты в Московском государстве 16-17 вв. М., 2000.
49. Преображенский А.А., Морозова Л.Е., Демидова Н.Ф. Первые Романовы на российском престоле. М., 1999.
50. Сахаров А.Н. Александр Невский. М., 2009
51. Селезнев Ю.В. Русско-ордынские отношения в конце 14 – первой половине 15 в.: 1382-1434. Воронеж, 2002.
52. Скрынников Р.Г. Иван Грозный. Борис Годунов. Василий Шуйский. М., 2005.
53. Скрынников Р.Г. Великий государь Иоанн Васильевич Грозный: в 2 т. Смоленск., 1996.
54. Станиславский А.Л. Гражданская война в России 17 в.: Казачество на переломе истории. М., 1990.
55. Стегний П.В. Разделы Польши и дипломатия Екатерины II: 1772, 1793, 1795. М., 2002.
56. Сухарева О.В. Кто был кто в России от Петра I до Павла. М., 2005.
57. Флоря Б.Н. Иван Грозный. М., 2009.

16. Електронні інформаційні ресурси

1. <http://www.iskunstvo.info/history/second.htm>
2. 100 главных документов российской истории на одном сайте ...
3. hrono.ru › ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ
4. <http://elbooka.com/raznaja-literatura/kniga-uchebnik/14454-g-matveev-istoriya-yuzhnyh-i-zapadnyh-slavyan-tom-1-2-srednie-veka-i-novoe-vremya-noveyshee-vremya.html>
5. <http://norse.ulver.com/articles/jackson/islsagi/index.html>
6. <http://ulfdalir.ru/literature/3051>
7. http://www.academia.edu/2148268/..._2012._779_
8. <http://www.inslav.ru/index.php>
9. <http://www.iskunstvo.info/history/fourth.htm>
10. <http://www.iskunstvo.info/history/third.htm>
11. <https://newtonew.com/web/100-glavnyh-dokumentov-rossijskoj-istorii-na-odnom-sajte>
12. <https://www.livelib.ru/.../708773-drevnejshie-istochniki-po-istorii-vostochnoj-evropy>
13. studme.org/.../istochniki_istorii_rossii_perioda_srednevekovyja_rannego_novogo_vre...
14. Исторические источники в Интернете // www.hist.msu.ru/ER/sources.htm
15. Памятники древнерусской литературы // <https://www.sedmitza.ru/lib/text/438523/>
16. Электронная библиотека исторического факультета МГУ им. М.В.Ломоносова // www.hist.msu.ru/ER/Etext/

Додаток
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1.

Центральна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Тема 1. Етногенез слов'ян. Перші державні утворення у західних слов'ян

1. Проблема локалізації прабатьківщини слов'ян.
2. Суспільний устрій давніх слов'ян за даними письмових джерел та археології.
3. Перші держави у західних слов'ян (Держава Само, Великоморавська держава).
4. Діяльність Кирила та Мефодія.

Джерела

1. Анна Комнина. Алексиада. М., 1965.
2. Видукинд Корвейский. Деяния саксов. М., 1975.
3. Гельмольд. Славянская хроника. М., 1963.
4. Иордан. О происхождении и деяниях готв. М., 1960.
5. Константин Багрянородный. Об управлении империей. М., 1989.
6. Коротке зведення писемних джерел про слов'ян (I – початок II тис. н.е.) // Давня історія України. К., 1995. Кн.2.
7. Маврикий. Тактика и стратегия. СПб., 1903.
8. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX-XVIII вв. М., 1990. С.110-141, 144-148.
9. Сказания о начале славянской письменности. М., 1981.
10. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами Тайная история. СПб., 2001.
11. Феофилакт Симокатта. История. М., 1957.
12. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Минск, 1987. Т.1. С.7-28, 169-171.

Література

13. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. К., 1991.
14. Бернштейн С.Б. Константин Философ и Мефодий. М., 1984.
15. Великая Моравия. Ее историческое и культурное значение. М., 1985.
16. Демин О.Б. «Мы пришли дать вам слово»: Кирилл и Мефодий в истории славянской культуры. Одесса, 2003.
17. Комплексные проблемы истории и культуры народов Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1979.
18. Литаврин Г.Г. Византия и славяне. СПб., 2001.
19. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. М., 1982.
20. Раннефеодальные государства и народности. М., 1991.
21. Раннефеодальные государства на Балканах. М., 1985.
22. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. М., 1979.
23. Седов В.В. Славяне в раннее средневековье. М., 1995.
24. Этногенез, ранняя этническая история и культура славян. М., 1985.
25. Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987.

Тема 2. Перше та Друге Болгарські царства

1. Утворення I Болгарського царства та етапи його розвитку.
2. Піднесення Болгарії за часів Сімеона.
3. Особливості становлення феодальних відносин. Послаблення I Болгарського царства.

4. Повстання 1185-1187 рр. Створення Другого Болгарського царства.
5. Сербія в ранньому та розвиненому середньовіччі.

Джерела

1. Анна Комнина. Алексиада. М., 1965.
2. Закон судный людем // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и средние века. М., 1999.
3. Закон судный людем краткой редакции. М., 1961.
4. Законник благоверного царя Стефана // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и средние века. М., 1999.
5. Законник Стефана Душана // Москаленко А.Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. М., 1978.
6. Законник царя Стефана Душана // Хрестоматия по истории средних веков. М., 1950. Т.2.
7. Именник болгарских ханов // Тихомиров М.Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. М., 1969.
8. Лев Диакон. История. М., 1988.
9. Михаил Пселл. Хронография. М., 1978.
10. Петров П., Гюзелев В. Хрестоматия по истории на България. София, 1978. Т.1.
11. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX-XVIII вв. М., 1990. С.176-180, 185-202, 240-276.
12. Хрестоматия памятников феодального государства и права. М., 1961. С.679-702.
13. Хрестоматия по истории средних веков. М., 1950. Т.2. С.180-193.
14. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Минск, 1987. Т.1. С.30-69; 71-97.

Література

1. Ангелов Д. Богомилство в Болгарии. М., 1954.
2. Горина Л.В. Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
3. Грачев В.П. Сербская государственность в X-XIV вв. Критика теории «жупной организации». М., 1972.
4. Данилова Г.М. Проблемы генезиса феодализма у славян и германцев. Петрозаводск, 1974.
5. Иванов С.А. Византийско-болгарские отношения в 966-969 гг. // Византийский временник, 1981, т.42.
6. Литаврин Г.Г. Болгария и Византия в XI-XII вв. М., 1960.
7. Литаврин Г.Г. Византия и славяне. СПб., 2001.
8. Наумов Е.П. Господствующий класс и государственная власть в Сербии XIII-XV вв. М., 1975.
9. Наумов Е.П. К историографии Законника Стефана Душана // Славяно-балканские исследования. М., 1972.
10. Наумов Е.П. Пути и тенденции экономического развития Сербии в XIII-XV вв. // Советское славяноведение. 1970. №2.
11. Наумов Е.П. Экономическое положение сербского государства в середине XIV в. // Хозяйство и общество на Балканах в средние века. Калинин, 1978.
12. Раннефеодальные государства на Балканах У1-XII вв. М., 1985.
13. Тихомиров М.Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. М., 1969.
14. Успенский Ф.И. История Византийской империи VI-IX вв. М., 1999.
15. Успенский Ф.И. История Византийской империи XI-XV вв. М., 1997.
16. Флоринский Т.Д. Памятники законодательной деятельности Душана, царя сербов и греков. К., 1888.

17. Фрейденберг М.М. Крестьянство на Балканах в XII-XVIII вв. Учебное пособие. Калинин, 1984.

Тема 3. Західні слов'яни у ранньому та розвиненому середньовіччі. Гуситський рух в Чехії

1. Генезис феодалізму, утворення середньовічних Польської та Чеської держав: порівняльний аналіз.
2. Польсько-руські відносини X-XII ст.
3. Економічний і соціальний розвиток Польщі та Чехії XI-XIII ст.
4. Початок утворення централізованої держави в Польщі. Діяльність Казимира III. Чехія в добу Карла I (IV).
5. Гуситський рух в Чехії . Оцінка гуситського руху в історіографії та його історичне значення.

Джерела

1. «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях. XI-XIII вв. М., 1987.
2. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. М., 1961.
3. Козьма Пражский. Чешская хроника. М., 1962.
4. Лаврентий из Бржезовой. Гуситские хроники. М., 1962.
5. Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. М.-Л., 1963.
6. Полный свод статутів Казимира Великого // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и средние века. М., 1999.
7. Польская Правда // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и средние века. М., 1999.
8. Сказания о начале Чешского государства и древнерусской письменности. М., 1970.
9. Хрестоматия памятников феодального государства и права. М., 1961. С.735-776, 830-890.
10. Хрестоматия по истории средних веков. М., 1950. Т.2. С.134-164;168-174.
11. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Минск, 1987. Т.1. С.171-183, 179-193; 210-219.

Література

1. Головки А.Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII в. К., 1988.
2. Клочковський Є. Історія Польщі до кінця XV ст. Люблін, 2005.
3. Лаптева Л.П. Гуситское движение в Чехии XV века. М., 1990.
4. Лаптева Л.П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма. М., 1985.
5. Лаптева Л.П. Русская историография гуситского движения (40-е гг. XIX в. - 1917г.). М., 1978.
6. Ливанцев К.Е. Сословно-представительная монархия в Польше. Л., 1968.
7. Озолин А.И. Бюргерская оппозиция в гуситском движении. Саратов, 1973.
8. Озолин А.И. Социально-экономическое развитие Чехии в XIV - нач. XV в. Саратов, 1981.
9. Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII-XIУ вв. М., 1974.

Тема 4. Південні слов'яни під владою Османської імперії

1. Боротьба південних слов'ян проти османської навали.
2. Статус південнослов'янських земель в Османській державі.

3. Турецьке панування та його вплив на соціально-економічний та етнорелігійний розвиток південних слов'ян.
4. Національно-визвольні та соціальні виступи балканських народів до початку XIX ст.

Джерела

1. Книга законів султана Селима I. М., 1969.
2. Михайлович К. Записки янычара. М., 1978.
3. Первое сербское восстание и Россия. М., 1980-1983. Т.1-3.
4. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX-XVIII вв. М., 1990. С.202-224, 277-306.
5. Хрестоматия по истории средних веков. М., 1950. Т.2. С.193-194.
6. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Минск, 1987. Т.1. С.143-167.
7. Хрестоматия по новой истории. М., 1965. Т.1. С.377-379, 381-384, 388-389.
8. Хрестоматия по истории на България. София, 1964. Т.1.

Література

1. Первое сербское восстание 1804-1813 гг. и Россия. М., 1980-1983. Кн. 1-2.
2. Бажова А.П. Россия и югославяне в к. XVII - нач. XIX в. М., 1996.
3. Грачев В.П. Балканские владения Османской империи на рубеже XVIII — XIX вв. Внутреннее положение, предпосылки национальных освобождений. М., 1990.
4. Єлавіч Б. Історія Балкан. К., 2004. Т.1.
5. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV-XVI вв. М., 1984.
6. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XVII в. М., 1998. Ч.1.
7. Связи России с народами Балканского полуострова, первая половина XVII в. М., 1990.
8. Тодоров Н. Балканский город XV-XIX вв. М., 1976.
9. Фрейденберг М.М. Крестьянство на Балканах в XII-XVIII вв. Учебное пособие. Калинин, 1984.

Тема 5. Польща та Чехія в умовах

панщинно-фільварочного господарства (XVI – середина XVIII ст.)

1. Польські та чеські землі в XVI-XVIII ст.: порівняльний аналіз.
2. Організація та причини виникнення панщинно-фільварочного господарства. Зміни в становищі селянства.
3. Посилення ролі магнатів і шляхти в суспільному житті Чехії та Польщі
4. Стагнація чеського та польського суспільства в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. та її ідеологічне обрамлення (контрреформація та сарматизм).

Джерела

1. Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. М., 1956. Т.1.
2. Крашевский И. Рассказы о польской старине. СПб., 1874. Т. 1 -2.
3. Польские мыслители эпохи Возрождения. М., 1960.
4. Сикст из Оттерсдорфа. Хроника событий, свершившихся в Чехии в бурный 1547 год. М., 1989.
5. Хрестоматия памятников феодального государства и права. М., 1961. С.777-788.
6. Хрестоматия по истории средних веков. М., 1950. Т.3. С.277-290.
7. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Минск, 1987. Т.1. С.198-206, 219-246.
8. Хрестоматия по новой истории. М., 1965. Т.1. С.344-352.

Література

9. Артамонов В.А. Россия и Речь Посполитая после Полтавской победы (1709-1714). М., 1990.

10. Барокко в славянских культурах. М., 1982.
11. Кареев Н.И. Исторический очерк польского сейма. М., 1888.
12. Кареев Н.И. Очерк истории реформационного движения и католической реакции в Польше. М., 1886.
13. Лифшиц Г.М. Реформационное движение в Чехии и Германии. Минск, 1978.
14. Разумовская Л.В. Очерки по истории польских крестьян в XV-XVI вв. М., 1968.
15. Флоря Б.П. Россия и чешское восстание против Габсбургов. М., 1986.
16. Якубский В.А. Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.

Змістовий модуль 2. Східна Європа напередодні нової історії та в ранній новий час.

Тема 1. Східна Європа напередодні нової історії.

1. Виникнення князівств, динаміка політичного та територіального розпаду Київської Русі.
2. Новгородська боярська республіка, особливості політичного ладу. Зовнішньополітична діяльність Новгорода, боротьба проти хрестоносців.
3. Завоювання Східної Європи татарами-монголами.
4. Золота Орда і Східна Європа у середині – другій половині XIII ст.
5. Перше згадування про Твер та Москву, відокремлення князівств, оформлення князівських династій.

Джерела:

1. Глазырина Г. В. Исландские викингские саги о Северной Руси: Тексты, перевод, комментарий. — М., 1996.
2. Джексон Т.Н. Исландские королевские саги о Восточной Европе. Тексты, перевод, комментарий. Издание второе, в одной книге, исправленное и дополненное. - М., 2012.
3. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия. Т.1-5 М., 2009-2010.
4. За землю русскую. Литературные памятники XIII в. (под ред. Алимжанова А. Г.). – М. – 1983.
5. Коновалова И. Г. Восточная Европа в сочинениях арабских географов XIII—XIV вв.: Текст, перевод, комментарий. — М.: Вост. лит., 2009. — 224 с.
6. Летописные повести о монголо-татарском нашествии (Подготовка текста, перевод и комментарии Д. М. Буланина)/ Из Лаврентьевской летописи Из Тверской летописи// Библиотека литературы Древней Руси / РАН. ИРЛИ; Под ред. Д. С. Лихачева, Л. А. Дмитриева, А. А. Алексева, Н. В. Поньрко. – СПб.: Наука, 1997. Т. 5: XIII век. /<http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4879>
7. “Откуда есть пошла русская земля”. Кн. 1-2, - М., 1986.
8. Памятники древнерусской литературы // <https://www.sedmitza.ru/lib/text/438523/>
9. Памятники средневековой истории народов Центральной и Восточной Европы . – М.-Л., 1957-1989 .
10. Повесть временных лет (кожне видання)
11. Изменение территории России на протяжении веков. Интерактивная карта // <http://ria.ru/infografika/20100902/271470994.html>
12. Исторические карты России// ww.200stran.ru/maps_country174_cgrou20.html
13. Карта Восточной Европы // www.runivers.ru/mp/maps-detail.php?ID=468803&SECTION_ID=8212

Література:

1. Алексеев Л.В. Смоленская земля в 9-13 вв. М., 1980.

2. Багалея Д.И. История Северской земли до половины XIV ст. К., 1882.
3. Бегунов Ю. Александр Невский: жизнь и деяния святого и благоверного великого князя. – М., 2003.
4. Войтович Л.В. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. – Львів, 2000.
5. Воронин Н.Н. Андрей Боголюбский. М., 2007.
6. Восточная Европа в древности и средневековье. – М, 1990.
7. Горский А.А. Москва и Орда. М., 2000.
8. Греков Б.Д., Якубовский А.Ю. Золотая Орда и ее падение. М., 1998.
9. Данилевич В.Е. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV ст. К., 1896.
10. Данилевский И.Н. Русские земли глазами современников и потомков (12-16 вв.): курс лекций. М., 2001.
11. Дегтяев А., Дубов И. От Калки до Угры. – Л., 1980.
12. Думин С.В. Другая Русь (Великое княжество Литовское)//История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории России 9-начало 20 в.- М., 1991. С. 76-126.
13. Заборов М.А. Крестоносцы на Востоке. М., 1980.
14. Каргалов В.В. У истоков России: Даниил Московский. М., 1979.
15. Карпов Ю.А. Андрей Боголюбский. М., 2014.
16. Карпов Ю.А. Юрий Долгорукий. М., 2006.
17. Лысенко П.Ф. Туровская земля. Минск, 2001
18. Мартынин О. В. Вольный Новгород. М. 1992.
19. Милевич С. В. Рюриковичи и образовавшиеся от них княжеские роды.//ЗИФ., Вып. 8. Од. 1999. С. 227-233.
20. Муравьев А. В. Самаркин В. В. Историческая география эпохи феодализма: (Западная Европа и Россия в V – XVII вв.). М., 1973.
21. Толочко А.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. К., 1992.
22. Успенский Ф.Б. Скандинавы. Варяги. Русь.: историко-филологические очерки. М., 2002.

Тема 2. Боротьба за політичне головування у землях Східній Європи у XIV ст.

1. Політика перших московських князів. Війна Москви та Твері у I чверті XIV ст.
2. Іван Калита, причини швидкого політичного звеличення Москви.
3. Військово-політична ситуація в середині - II половині XIV ст. Альтернативи московському варіанту централізації.
4. Особливості соціально-політичного розвитку земель наприкінці XIV – I чверті XV ст. Московсько-ординські, московсько-литовські військово-політичні відносини.
5. Феодальна війна II чверті XV ст., політичні наслідки. Поширення територіальних володінь Москви в кінці XIV – середині XV ст.
6. Східна Європа та Флорентійська унія.

Джерела:

1. Герберштейн Сигизмунд. Записки о Московии. М., 1988.
2. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV-XVI вв. М. – Л. – 1950.
3. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. М.: Просвещение, 1989. 288 с.
4. Задонщина (Подготовка текста, перевод и комментарии Л. А. Дмитриева) Библиотека литературы Древней Руси / РАН. ИРЛИ; Под ред. Д. С. Лихачева, Л. А. Дмитриева, А. А. Алексева, Н. В. Поньрко. СПб.: Наука, 1997. – Т. 5: XIII век. <http://lib.pushkinskiydom.ru/Default.aspx?tabid=4879>

5. Коновалова И. Г. Восточная Европа в сочинениях арабских географов XIII—XIV вв.: Текст, перевод, комментарий. — М., 2009.
6. Слово о житии великого князя Дмитрия Ивановича (Подготовка текста, перевод и комментарии М. А. Салминой)//Там само
7. Изменение территории России на протяжении веков. Интерактивная карта // <http://ria.ru/infografika/20100902/271470994.html>
8. Исторические карты России// ww.200stran.ru/maps_country174_cgrou20.html
9. Карта Восточной Европы // www.runivers.ru/mp/maps-detail.php?ID=468803&SECTION_ID=8212

Література:

1. Алексеев Ю. Г. Государь всея Руси. Новосибирск. 1991.
2. Алексеев Ю. Г. Освобождение Руси от ордынского ига. Л., 1989.
3. Борзаковский В.С. История Тверского княжества. СПб, 1876
4. Борисов И.С. Иван Калита. М., 1995.
5. Борисов Н.С. Политика московских князей (конец XIII — первая половина XIV в.). М., 1999.
6. Войтович Л.В.Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. Львів, 2000.
7. Горский А.А. Москва и Орда. М., 2000.
8. Греков Б.Д., Якубовский А.Ю. Золотая Орда и ее падение. М., 1998.
9. Гумилев Л.Н. От Руси к России. М., 1992.
10. Данилевский И.Н. Русские земли глазами современников и потомков (12-16 вв.) М., 2001.
11. Зимин А. А. Витязь на распутье: феодальная война в России в 15 в.. М. 1991.
12. Иловайский И. Д. История России.- Т. 1-2. - М. – 1996.
13. Історія Росії с найдавніших часів до кінця XVIIIст. К., 2013.
14. Ключевский В.О. Княжество Тверское. Тверь, 1994.
15. Ключевский В.О. Сказания иностранцев о Московском государстве. М., 1991.

Тема 3. Процеси централізації в країнах Східної Європи.

1. Особливості процесу централізації на Сході Європи.
2. Івана III – перший «государ всея Русі». Основні напрямки внутрішньої політики.
3. Російська держава за часів Василя III. Завершення об'єднавчого процесу.
4. Основні етапи та методи формування території Російської держави в процесі централізації.
5. Зовнішньополітичні процеси в Східній Європі напередодні нового часу.

Джерела:

1. Герберштейн Сигизмунд. Записки о Московии. М., 1988.
2. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. М.: Просвещение, 1989. 288 с.
3. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV-XVI вв. М. – Л. 1950.
4. Судебники. 15-16 вв. М.-Л. 1957.
5. Коновалова И. Г. Восточная Европа в сочинениях арабских географов XIII-XIV вв.: Текст, перевод, комментарий. — М.: Вост. лит., 2009. — 224 с.
6. Московская повесть о походе Ивана III на Новгород (Подготовка текста В. П. Бударagina, перевод В. В. Колесова, комментарии Я. С. Лурье)//Библиотека литературы Древней Руси / РАН. ИРЛИ; Под ред. Д. С. Лихачева, Л. А. Дмитриева, А. А. Алексеева, Н. В. Поньрко. – СПб.: Наука, 1999. Т. 7: Вторая половина XV века. <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4883>
7. Новгородская повесть о походе Ивана III Васильевича на Новгород (Подготовка текста В. П. Бударagina, перевод В. В. Колесова, комментарии Я. С. Лурье) – Там само.

8. Повесть о стоянии на Угре (Подготовка текста Е. И. Ванеевой, перевод и комментарии Я. С. Лурье) // Там само.

Література:

1. Борисов Н.С. Иван III. М., 2000.
2. Селезнев Ю.В. Русско-ордынские отношения в конце 14 – первой половине 15 в.: 1382-1434. Воронеж, 2002.
3. Горский А.А. Москва и Орда. М., 2000.
4. Греков Б.Д., Якубовский А.Ю. Золотая Орда и ее падение. М., 1998.
5. Гумилев Л.Н. От Руси к России. М., 1992.
6. Данилевский И.Н. Русские земли глазами современников и потомков (12-16 вв.) М., 2001.
7. Думин С.В. Другая Русь (Великое княжество Литовское)//История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории России 9-начало 20 в., М., 1991, с. 76-126.
8. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории. XIV-XIX века. М., 1991.
9. Зимин А. А. Витязь на распутье: феодальная война в России в 15 в.. – М. – 1991.
10. Иловайский И. Д. История России. Т. 1-2. М. 1996.
11. Исаев И.А. История государства и права России. М., 1999.
12. Каргалов В. В. Полководцы X-XVI вв. М. 1989.
13. Ключевский В.О. Сказания иностранцев о Московском государстве. М., 1991.
14. Кобрин В.Б. Власть и собственность в средневековой России. М., 1993.
15. Россия на путях централизации. Сб. ст. М., 1982.
16. Сахаров А.М. „Мы от рода русского”. Рождение русской дипломатии. Л., 1986.

Тема 4. Східна Європа у середині – II половині XVI ст.

1. Прихід до влади та початок правління Івана IV.
2. Структурні реформи середини XVI ст. Історична роль та місце „опричнини».
3. Європейський напрямок зовнішньої політики Росії часів Івана Грозного.
4. Східний та південно-східний напрямки у зовнішньої політиці Росії.
5. Оцінка особи Івана IV та його історичного значення в історіографії.

Джерела:

1. Герберштейн Сигизмунд. Записки о Московии. – М., 1988.
2. Государство Российское: власть и общество. Сборник документов. М. 1996.
3. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV-XVI вв. – М. Л. – 1950.
4. История государства Российского. Хрестоматия. Свидетельства. Источники. Мнения. 15-16 вв. М., 1998.
5. Лимонов Ю.А. Россия глазами иностранцев. В 3 томах. – Л., 1986.
6. Переписка Андрея Курбского с Иваном Грозным// Библиотека литературы Древней Руси / РАН. ИРЛИ; Под ред. Д. С. Лихачева, Л. А. Дмитриева, А. А. Алексеева, Н. В. Поньрко. – СПб.: Наука, 2000. Т. 10: XVI век/ lib.pushkinskijdom.ru > ... >
7. Послания Ивана Грозного. М. - Л., 1951.
8. Сочинения Андрея Курбского // Библиотека литературы Древней Руси. / РАН. ИРЛИ; Под ред. Д. С. Лихачева, Л. А. Дмитриева, А. А. Алексеева, Н. В. Поньрко. – СПб.: Наука, 2000. Т. 11\ <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4889>
9. Судебники. 15-16 вв. – М.-Л. – 1957.
10. Карта Восточной Европы // www.runivers.ru/mp/maps-detail.php?ID=468803&SECTION_ID=8212

Література:

1. Дьомин О.Б. Біля витоків англійського атлантизму. Зовнішня політика Англії к.50-х – к.80-х років 16 ст. Од., 2001. С. 245-176.
2. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории. XIV-XIX века. М., 1991.
3. Зимин А. А. Россия на пороге нового времени. М., 1972.
4. Зимин А.А. Формирование боярской аристократии в России во вт. пол. XV – пер. пол. XVI вв. М., 1985.
5. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI – XX веков. М., 1995.
6. Історія Росії з найдавніших часів до к. 18 ст. К., 2013.
7. Каппелер А. Росія як полі етнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. / Перекладач з німецької Х. Назаркевич. Львів, 2005.
8. Ключевский В.О. Исторические портреты. М., 1990.
9. Ключевский В.О. Курс русской истории//Соч. в 9 томах. Т. 3-4 М., 1989.
10. Ключевский В.О. Сказания иностранцев о Московском государстве //Вступ. ст. А.Н. Медушевского. М., 1991.
11. Кобрин В.Б. Иван Грозный . М., 1992.

Тема 5-6. Альтернативні варіанти політичного розвитку Росії на початку XVII ст. Російська держава при перших Романових.

1. Росія на рубіжі XVI – XVII століть. Династична криза. Борис Годунов.
2. Історичний зміст та історіографічна оцінка поняття «смутний час».
3. Динаміка політичної боротьби в Росії на початку XVII ст. (Лжедмитро I, Лжедмитро II, Василь Шуйський, Семибоярщина; рух на чолі з І. Болотніковим)
4. Російсько-польські військово-політичні відносини на початку XVII ст.
5. Російсько-шведські військово-політичні відносини XVII ст.
6. Обрання нової династії. Правління Михайла Романова (1613-1645).
7. Внутрішня політика Олексія Михайловича (1645–1676), Федора Олексійовича (1676-82). Початок «нового періоду» російської історії.
8. Основні напрямки зовнішньої політиці Росії в середині - II половині XVII ст.

Джерела:

1. Государство Российское: власть и общество. Сборник документов. М. 1996.
2. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. М.: Просвещение, 1989.
3. Иностранцы о России XVI-XVII веков // www.booksite.ru/ancient/reader/opinion.htm
4. История государства Российского. Хрестоматия. Свидетельства. Источники. Мнения. 17 в. М., 1998.
5. Колумбы земли русской. Сборник документальных описаний об открытиях и изучении Сибири, Дальнего Востока, Севера 17-18 в.в. Хабаровск, 1989.
6. Котошихин Г.К. О России в царствование Алексея// djudant.ru/lib/kotoshihin002.htm
7. Соборное Уложение /100 главных документов российской истории на одном сайте.
8. Яковлів А.І. Українсько-московські договори в 17-18 ст. // УІЖ, 1993:№3, с. 99-117 (1754 р.); № 9, с.122-128 (1657-59 р); № 11-12, с.109-123 (1659 р) 1994: №1, с. 121-138 (1663, 1665 р.); №4, с.133-143 (1672, 1674 р.); №6, с.123-133 (1687 р.) 1995: №2, с.145-159 (1709, 1722 р.); №6, с. 124-137 (1728, кінець автономії)

Література:

1. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Занепад. Львів, 2005.
2. Ключевский В.О. Курс русской истории//Соч. в 9 томах. Т. 3-4.М., 1989.
3. Козляков В.Н. Лжедмитрий I. М., 2009.
4. Козляков В.Н. Марина Мнишек. М., 2005.

5. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. М., 2006.
6. Кулешов С.В., Медушевский А.Н. Россия в системе мировой цивилизации. Учебное пособие./Под ред. Волобуева О.В. М., 2001.
7. Кутузов Б.П. Тайная миссия патриарха Никона. М., 2007.
8. Любавский М.К. Историческая география России в связи с колонизацией. СПб., 2000.
9. Маньков А.Г. Уложение 1649 г. – кодекс феодального права в России. Л., 1980.
10. Монархи России. От Рюрика до Николая II. СПб, 2013.
11. Морозова Л. Е. Два царя: Федор и Борис. М., 2001.
12. Свет и тени российской короны. Русская государственность в портретах и мнениях. М., 1990
13. Скрынников Р.Г. Иван Грозный. Борис Годунов. Василий Шуйский. М., 2005.

Тема 7. Основні напрямки розвитку Російської імперії у I чверті XVIII ст.

1. Особливості державного устрою Росії на межі XVII – XVIII ст., початок ствердження абсолютної монархії.
2. Політична боротьба за владу у 80-ті роки XVII ст. Прихід до влади Петра I.
3. Реформи Петра I, соціально-економічна політика уряду, соціальний рух. Оцінка особи Петра I та його історичного значення в історіографії.
4. Основні напрямки зовнішньої політики наприкінці XVII ст.
5. Північна війна, ствердження Росії на Балтиці.

Джерела:

1. Государство Российское: власть и общество. Сборник документов. М. 1996.
2. Дворянская империя XVIII века. Сборник документов. М., 1960.
3. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. М.: Просвещение, 1989.
4. Россия при царевне Софье и Петре I. Записки русских людей. М., 1990.
5. Россия 18 в. глазами иностранцев. Л., 1989.
6. Хрестоматия по истории СССР XVIII в. /Белявский М.Т., Павленко Н.И. М., 1963.

Література:

1. Андреев И.Л. Алексей Михайлович. М., 2003.
2. Анисимов Е.В. Время петровских реформ. Л., 1989.
3. Андерсон Н. Петр Великий. М., 1997.
4. Бобылев В.С. Внешняя политика России эпохи Петра I. М., 1990.
5. Брикнер А. История Петра Великого. М., 2005.
6. Буганов В.И. Крестьянские войны в России. М., 1989.
7. Валишевский К. Петр Великий: Восстание, личность, дело. М., 1990.
8. Великие государственные деятели России. М., 1996.
9. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI – XX веков. М., 1995.
10. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. М., 1991.

Тема 8. Династична та політична криза у II чверті XVIII ст.

1. Боротьба дворянських угруповань за владу після смерті Петра I. Особливості державного правління та внутрішньої політики часів Катерини I, Петра II.
2. „Кондиції” та альтернативи політичного розвитку Російської імперії, історичний зміст „біроновщини”.
3. Єлизавета Петрівна на російському престолі.
4. Особливості розвитку капіталізму в сільському господарстві та промисловості. Наукові дискусії щодо природи та особливостей російського варіанту капіталізму.

5. Міжнародне становище Російської держави, цілі та результати зовнішньої політики в післяпетровську добу.

Джерела:

1. Безвременье и временщики: воспоминания об «эпохе дворцовых переворотов» (1720-1760 pp.). Л., 1991.
2. Дворянская империя XVIII века. Сборник документов. М., 1960.
3. Долгоруков П.В. Петр II и Анна Иоанновна. Переворот 1762 г. Сочинения и переписка участников и современников. Волгоград, 1989.
4. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XVIII в. М.: Просвещение, 1989.
5. Россия 18 в. глазами иностранцев. Л., 1989.
6. Со шпагой и факелом. Дворцовые перевороты в России 1725-1825 гг./Сб. док и мат. М., 1991.
7. Столетье безумно и мудро. Сб. документов и воспоминаний. М., 1986.
8. Хрестоматия по истории СССР XVIII в. /Белявский М.Т., Павленко Н.И.М., 1963.

Література:

1. Андреев Г.В. Представители власти в России после Петра I. Минск, 1990.
2. Анисимов Е.В. Анна Иоанновна. М., 2002.
3. Анисимов Е.В. Елизавета Петровна. М., 2005.
4. Балязин В. Тайны Дома Романовых. М., 2015.
5. Гримберг Ф. Династия Романовых М., 1996.
6. Династия Романовых. 1613-1918 гг. М., 2003.
7. Каменский А.Б. От Петра I до Павла I. М., 1999.
8. Каменский А.Б. Российская империя в 18 в.: традиции и модернизация. М., 1999.
9. Монархи России. От Рюрика до Николая II. СПб, 2013.
10. Павленко Н.И. Меншиков А.Д. М., 2005.

Тема 9. Російська імперія у II половині XVIII ст.

1. Правління Петра III, оцінка істориків.
2. Державний переворот 28 червня 1762 р. Основні напрямки внутрішньої політики Катерини II.
3. Масовий соціальний рух в середині – II половині XVIII ст. Пугачовщина.
4. Павло I на російському престолі, його політика, оцінка в історіографії.
5. Зовнішня політика Російської імперії у II половині XVIII ст. Підсумки та перспективи зовнішньополітичної діяльності на межі XVIII – XIX ст.

Джерела

1. Бильбасов В.А. История Екатерины Второй. – СПб, 1890.
2. Государство Российское: власть и общество. Сборник документов. М. 1996.
3. Дворянская империя XVIII века. Сборник документов. М., 1960.
4. Епифанов П.П., Епифанова О.П. Хрестоматия по истории СССР с древнейших
5. Столетье безумно и мудро. Сб. документов и воспоминаний. М., 1986.
6. Хрестоматия по истории СССР XVIII в. /Белявский М.Т., Павленко Н.И. М., 1963.
7. 100 главных документов российской истории на одном сайте ...
8. Изменение территории России на протяжении веков. Интерактивная карта // <http://ria.ru/infografika/20100902/271470994.html>

Література:

1. Андреев А. История государственной власти в России. X – XX вв. Энциклопедическое издание. М., 1999.
2. Андреев Г.В. Представители власти в России после Петра I. Минск, 1990.
3. Брикнер А. История Екатерины Второй. В трех томах. М., 1991.
4. Буганов В.И. Крестьянские войны в России. М., 1989.
5. Гримберг Ф. Династия Романовых М., 1996.

6. Династия Романовых. 1613-1918 гг. М., 2003.
7. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории. XIV-XIX века. М., 1991.
8. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI – XX веков. М., 1995.
9. Каменский А.Б. От Петра I до Павла I. М., 1999.
10. Каменский А.Б. Российская империя в 18 в.: традиции и модернизация. М., 1999.
11. Кашпелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Занепад. Львів, 2005.
12. Ключевский В.О. Исторические портреты. М., 1990.
- 13.